

"אומר", בן-זן חדש של אגוזי-אדמה

ברוך עמידויות, עתיר יכול וניחן באיכות פולים מעולה

יצחק גוטשטיין*

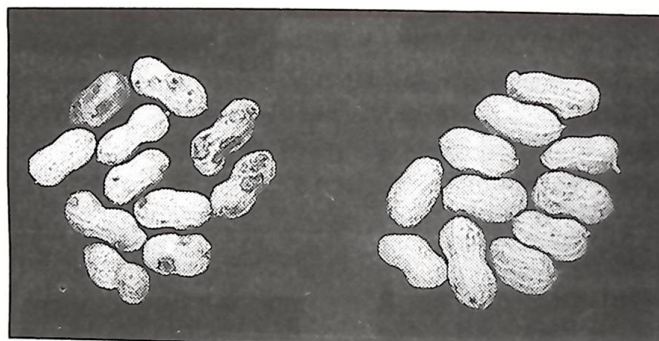
hypogaea L. ss. *fastigiata* Waldron, var. *vulgaris* Harz (1) הטיפוס ה"ספרדי", ככלל, מתאפיין במספר תכונות חיוביות מבוקשות ביותר במעשה החקלאי: לכן הובא כאן הייחוס הבוטני המפורט של בן-הזן "אומר". הוא עשוי להוות מקור מבוכר של תורם סגולות.

ההרכב האיכותי של פולי "אומר" משוכח. בחינה אורגנולפטית שנערכה לפי בקשתי ולמען אובייקטיביות מוחלטת בידי מ. וסרמן, מנהל תחנת-נסיונות מרכז, עם 19 טועמים - הצביעה על פוליו הקלויים של "אומר" כטעימים ביותר לחיכם. גורם תעשייתי שעוניין בפוליו של "אומר" ושל אגא"ד אחרים הגדירו - לאחר בדיקות כמעבדותיו - כמתאים ביותר להתקנת מתכונים ממנו ובתעשיית המזון בכלל.

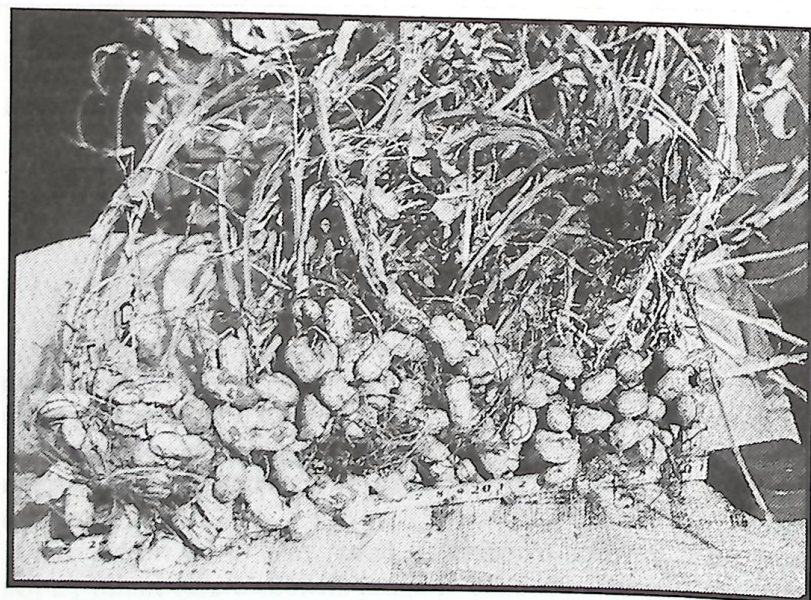
"אומר" מפתח נוף זקוף, המשתמר כך אף בהשקיות המטרה גדושות ותכופות, וכן בעומדים צפופים עד כדי 50 צמח למ"ר, עד למועד שליפתו מן הקרקע. הוא אוחד בחזקה את תרמיליו, המרוכזים סמוך מאוד לצוואר-השורש ולפני הקרקע. בעת שליפת הצמחים - כמעט אינו משאיר ספית. תכונה זו חיובית ביותר מבחינה תברואתית ומעשית-חקלאית כאחת.

שחלוניו בריאים ומתמידים בנקיונם, מכיתום עד להבשלה מלאה ולאסוף. תרמילו קטן, כ-22.5 מ"מ ארכו; קליפתו דקה ופניה חלקים; רוב פנימיותו מתמלאת בפולים (טבלאות 1 ו-2).

בעבודת טיפוח מתמשכת שנעשתה ברובה בשדה הגלוי בין השנים 1973 ל-1979 ובהמשך - טופח זן חדש; כינויו הטיפוחי א-123, וזה הרישומי - "אומר". הזן הראה עמידות בפני קשת רחבה של פתוגנים פטרייתיים ופגמים פיסילוגיים. העמידויות באות לידי ביטוי בתרמילים כבנוף הצמחי, כולל השחלונים (גינפורים). מידת השינוי ההשכחתי שהעניק הטיפוח לתבריר א-123 במרוצת 7 שנותיו הראשונות - מומחשת בהבדל בתדירות הכיתום בין שני מקבצי התרמילים המוצגים בתמונה 1.

תמונה 1. שוני בין-מקבצי בכיתום התרמילים.

תמונה 2. גודש תרמילים בקטע שורה בשדה הגידול.

בכל המבחנים היו התרמילים נקיים מכיתום כל שהוא. כולל זה המכונה בפי המגדלים "כתמי תרמיל" או "כתמי תרמיל מסויגים", כהגדרתו של ד"ר זאב פרנק. הוא אישר את העמידויות של "אומר", בעקבות בדיקה בעונת 1981, בחלקתו שהיתה מאולחת במכוון במחוללי מחלות רבים. במכתבו אלי מיום 10.11.81 ציין, כי קווי טיפוח וזנים של אגוזי-אדמה נזרעו בחוות המרכז, בקרקע המצמיחה יכול "שולמית" הנגוע בכתמי תרמיל מסויגים, ונמצא כי הזן א-123 - נגיעותו היתה בין 0 לעקבות, בעוד שזנים אחרים נפגעו קשה. בון זה גם היה עומד טוב (מיעוט צניחה). מכאן, שכן-הזן "אומר" ניחן בעמידויות - בדרגה המתקרבת לחסינות - למגוון מקיף של מחוללי מחלות המאלחים שדות אגא"ד בישראל כבעולם הסובטרופי בכלל.

בהסתמך על הממצאים שפורטו עד כאן, העניקה המועצה לזכויות מטפחים את הכרתה בסגולותיו של "אומר", והוא נרשם ב-21.5.86 במספר 397/82.

בן-הזן "אומר" נמנה עם הטיפוס ה"ספרדי". הכינוי "ספרדי" חופף במיון הטכסונומי את הזן הבוטני *Arachis* - (varietas).

הפולים כדוריים, בגון העור עד ורדרד. "אומר" פורה; הוא מפנה בעילות את מוטעמיו מוקדם בהתפתחותו ובמועדף אל הרכיב הרבייתי. פוריותו שופעת (תמונה 2). פירוט תלת שנתי של מאפייני-תכונותיו העיקריים מובא בטבלה 1.

*פירסום של מינהל המחקר החקלאי, סדרה ה' 1991, מס' 2517.

טבלה 1. נתונים של שלוש שנות מבחנים.

השנה	1981	1985	1986	המאפיין
שחת, ק"ג/ד'	834	702	719	
תרמילים, ק"ג/ד'	695	679	773	
ביומאסה, ק"ג/ד'	1529	1380	1492	
מדד תירמול	45.5	49.1	51.9	
תרמיל, מ"ג	834	875	861	
נגיעות תרמילים, %	-	0.8	0.5	
פולים, %	81.59	81.70	81.66	
פולים, ק"ג/ד'	565	555	632	
פול יחיד, מ"ג	346	358	353	
מקדם מבלע	37.0	40.1	42.3	

מעקב מחקרי אחר דרגות ההתפתחות והגדילה העלה, ש"אומר" בכיר בהנבחו. הוא מניב את מירב יכולו - 725 ק"ג/ד' תרמילים ובתוכם 583.6 ק"ג/ד' פולים בתוספת 842 ק"ג/ד' שחת, שחת קטנית, משופעת עלוה, יבשה ומשובחת - בתום 131 ימי גדילה (טבלה 2). היבול היה שפיר ומוכן לשליפה במרוצת השבוע הראשון של ספטמבר - ברוב השנים בטרם גשמים. מכאן נובע, ש"אומר" מתאים גם לאזורים המאפשרים תקופת גידול קצרה מדי לגידול קיצי "בלתי מסיים" כאגא"ד.

טבלה 2. נתוני התמורות במספר מאפיינים במהלך ההנבה וההבשלה.

מועדי שליפה	ימי גדילה	שחת, ק"ג/ד'	תרמילים, ק"ג/ד'	ביומאסה, ק"ג/ד'	מדד תירמול	פולים		מקדם מבלע
						%	ק"ג/ד'	
5/8	101	849 ב	439 א	1288 א	33.8 א	75.79 א	332.9 א	25.8 א
21/8	117	869 ב	601 ב	1470 ב	40.9 ב	77.31 ב	464.3 ב	31.6 ב
4/9	131	842 ב	725 ב	1567 ד	46.3 ג	80.49 ג	583.6 ג	37.3 ג
19/9	146	776 א	725 ג	1501 ג	48.3 ד	81.86 ד	588.8 ג	39.2 ד

בהכלאה הוא נתגלה כמוריש את תכונותיו הרצויות ומאפשר התפתחות צאצאים עם תרמילים הדומים בחזות ובגודל לאלה של אגא"ד מטיפוס וירג'יניה.

סיכום יתרונות בן-הזן "אומר"

- (א) ניתן במגוון עמידויות בפני מחלות פטרייתיות ופגמים פיסיולוגיים, כגון "כתמי תרמיל מסויגים", גורמי הצניחה של נבטים ועוד.
- (ב) מוקדם בהתפתחותו. מפנה ביעילות רבה את רוב מוטמעי לפיתוח תרמילים ופולים.
- (ג) הוא נושא את תרמיליו במרוכז סמוך לצוואר-השורש וקרוב לפני הקרקע, תכונה בעלת השלכות חיוביות מבחינה תברואית וחקלאית.
- (ד) הוא בכיר, מניב את רוב היבול כעבור 131 ימי גידול. לכן הוא מתאים איקולוגית לגידול גם באזורים קצרי עונה לגידולי קיץ "בלתי מסיימים".
- (ה) הפולים שלו בעלי איכות משובחת ורצויה ביותר בצריכה ישירה ובתעשיית המזון.
- (ו) מוריש את תכונותיו החיוביות לצאצאיו בהכלאה עם הורים תואמים.
- הוכחות מעוגנות בנתוני עבודה - ייוצגו בכוא העת.

ספרות

1. גוסשטיין י. (1973): השתלבותם של אגוזי-אדמה במערכת המיר-נית של הסוג ארכיס, יחסי הקירבה שלהם, מוקדי מכורתם וקש-ריהם הגנאקולוגיים. מינהל המחקר החק-לאי, פירסום מיוחד 24.